

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

נצבים וילך תשי"ג

אֲדֹרָה לְעוֹלָם בִּי עֲשִׂיתָ, וְאֶקְנֶה שְׁמִי כִּי טוֹב נִגְדַּר חֲסִידֶיךָ
• אִתָּם נִצְבִּים "הַיּוֹם" דא ראש השנה • רמב"ן: המעם דעשה דוחה
לא תעשה, משום הגדול בערכו מן הלא תעשה • ביאור ענין טוב לו
לאדם שנברא • יש מצות המיוחדות שהם שקולים כנגד כל התורה •
תקנה לעמי הארץ, להדבק בתלמידי חכמים ותלמידיהם • הגלות
והצרות הם רפואה להכניע ולשעבד את הלב • בבית דין שלמטה הלא
תעשה חמור יותר, אבל בשמים חשוב יותר ערך העשין, לפי פנימיות
התורה • במדת חסידות ולפנים משורת הדין, יש הרבה מצות עד אין
חקר • הכח והזכות בראש השנה הוא על ידי התקשרות לצדיקים
• שבכל הדורות

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קס

22 מיוט) נישט אזוי קלאר

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ארץ ישראל 072-3275205 קאנאדא 438-797-0770 ענגלאנד 0330-350-3110

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 160

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

ניו יארק 718-298-4641 ארץ ישראל 072-3333419

נצבים וילך תשי"ג # 813→5→16

• ברכת מזל טוב •

הר"ר מנחם ליבערמאן הי"ו

לרגל נישואי בתו שתחי' עב"ג החתן שמועון נ"י

בן הר"ר דוד שטיינבערג הי"ו

הרב אהרן חנוך הכהן כ"ץ שליט"א

לרגל נישואי בנו החתן שלמה נ"י

עב"ג בת הר"ר משה אלי' עסטרייכער הי"ו

הר"ר אברהם יודא ענגלענדער הי"ו

לרגל הולדת בתו למז"ט

ברכה מיוחדת על אשר עומד לימינו בלב ונפש חפיצה לקבץ נדבות בני ישראל, שנוכל לברר מקחו של צדיק ולהאיר את העולם בלשון קדשו. מערכת לשון קדשו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

לע"נ הרבני החסיד בונה ומקים עולמות של תורה

רבי נפתלי צבי ע"ה ב"ר מאיר יעקב ז"ל

פאלאטשעק

נפטר כ"ו אלול תשנ"ה לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם

ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיות ודיוקים בפרשת אתם נצבים היום

קושיא א

מה מרבה הכתוב באומרו "כולכם", והלא מפרט ומונה להדיא את כל סוגי האנשים שכולם עמדו שם אתם נצבים היום [כלכם] לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם [ושטריכם, כל איש ישראל].

א) וואס איז דער "כלכם". ער רעכנט דאך אויס בפרטיות ראשיכם שבטיכם וגו' [כל איש ישראל. ואם כן צריך ביאור] וואס זאגט ער נאך צו דעם "כלכם", וועמען מיינט מען נאך מיט "כלכם".

ער הייבט גאר אן ביי "כלכם", און גלייך רעכנט ער אויס דעם ראשיכם שבטיכם וגו', [וסיים ואמר עוד הפעם] כל איש ישראל.

ב

קושיא ב

על מי כוונת הכתוב באומרו "ואת אשר איננו פה", והלא בני אותו הדור היו כולם

לעברך בבית ה' אלקיך ובאלתו אשר ה' אלקיך כרת עמך היום וגו'. ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הבית הזאת וגו', כי את אשר ישנו פה [עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו] ואת אשר איננו פה [עמנו היום].

ב) ווער איז דער "איננו פה", אָז איעדער איז אליין דארט געשטאנען. ער זאגט אזא מימרא אשר איננו פה, ווער איז דאס אשר איננו פה.

ג

ישוב קושיא א - לפי פשוטו

לפי פשוטו מבואר ברמב"ן, דכוונת הכתוב על נשמות ישראל משאר כל הדורות, שכולם היו שם באותו כריתת ברית, וכמו שהיו כולם במעמד הר סיני בשעת קבלת התורה

נאך פשוט [איז דער תירוץ, ווייל] ס'איז געווען אז נשמות כל ישראל זענען דארט געווען, זיי זענען דעמאלטס געשטאנען דארטן [בכריתת הברית שבפרשה זו], אזוי ווי ביים מעמד הר סיני, .. אזוי איז געווען [ביין] 'דער' ברית וואס משה רבינו האָט [דאָ] געמאַכט' .. [שעמדו שם כל הדורות] נאָכאַמאַל.

אזוי זאגט דאך דער רמב"ן הקדוש^א, ס'איז די זעלבע וואס ביי מתן תורה.

^א כאן נחסר קצת מעל הריקארדינג.

^ב ברמב"ן (ריש פרשתן): טעם אתם נצבים היום לפני ה' אלקיכם, שאתם עומדים ומזומנים לפני ה' כדי לעמוד בבריתו, כי לקבל התורה בבוארה נאספו אליו. או שהיו עומדים לפני הארון, והברית הוא השבועה והאלה אשר יזכיר, לעברך בבית ה' אלקיך ובאלתו.

ויתכן שפירוש עוד עמם ברית כברית הראשונה אשר כרת אתם בהר סיני (משפטים כד ה-ח), שהקריב עליהם עולה ולקח חצי הדם לזרוק על המזבח וחצי הדם זרק על העם, אבל לא הוצרך להזכיר זה וכו'.

והזכיר עוד הטף והנשים והגרים וכו'. והביא שם הטף, להביאם בברית, כי אפילו עם הדורות העתידיים יכרות ברית. או כדי לזכותם, כטעם שאמרו בהקהל (תגיגה ג.) [טף למה באין כדי ליתן שר למביאיהן]:

וכן כתב עוד הרמב"ן [להלן (כט, יד): ואת אשר איננו פה עמנו. וגם עם הדורות העתידיים להיות. [ובביאור הענין איך חלה השבועה על דורות העתידיים, עיין בויאל משה (א, לר-לה)].

ד

דאי אפשר לפרש דהכוונה באומרו אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה, על מי מִכְנֵי אותו הדור, שהרי כבר אמר הכתוב שכולם היו שם. ולכן בעל כרחך הכוונה על בני שאר דורות, כי הגם שאף הם "עמדו שם" כולם, מ"מ קורא הכתוב שאר הדורות בלשון אֵת אֲשֶׁר "אֵינְנוּ" פה, כיון שלא היה ניכר ונראה זאת לכל אחד מכני אותו הדור שגם הם היו עומדים שם

[והכוונה שהרין דער פסוק] אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי פָסוּק זָאָגְט דָּאָךְ עַם אַרְוִיס אַלֶּעס, זיי זענען דאָרטן 'אלע' געווען [מבני אותו הדור], זאָגט דער פסוק [עקסטער וְאֵת] אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה, עפעס דאָרף דאָךְ טייטשן [אֲשֶׁר] אֵינְנוּ פה "עֲמָנוּ", אַז זיי זענען דאָךְ אַלֶּע דאָרטן געווען [ואם כן כל אותו הדור הם בכלל אֲשֶׁר "ישנו" פה עֲמָנוּ, ואם כן] וועמען רופט מען אָן אֵינְנוּ פה עֲמָנוּ, לכאורה עֲמָנוּ מיינט אַז זיי שטייען אַלֶּע עֲמָנוּ. [ולכן צריך לומר דהכוונה על שאר כל הדורות].

[והגם שלפי זה נמצא דגם שאר הדורות היו בכלל 'ישנם' פה], נאָר [ווייל] מ'האָט דאָךְ [עס] נישט "געזען" יעדערער, נישט יעדער [מבני אותו הדור] האָט עס "געזען", איבערדעם רופט ער [עס] אָן אֵינְנוּ פה [והיינו אותן שאין אתם 'רואים' פה "עֲמָנוּ"]. אָבער יעדער איז דאָרטן געוועזן [גם נשמות שאר הדורות], ביי דעם פֿרִיִּת בְּרִית [שבערכות מואב] זענען אַלֶּע דאָרטן געווען².

(ישוב קושיא א-ב לדרכינו, באות מז)

ה

קישויות ודיוקים בפרשת פי המצוה הזאת

פי המצוה הזאת אֲשֶׁר אָנְכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלֹאת הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רִחַקָה הִיא. [לא בשמים] [לאמר] מִי יַעֲבֹר לִנּוּ הַשְּׁמַיְמָה וְיִקְחָהּ [לנו וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה]. [ולא מִעֵבֶר לַיָּם הִיא [לאמר] מִי יַעֲבֹר לִנּוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם [וְיִקְחָהּ לִנּוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה]. פי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ [לעשותו].

ו

במדרש מביא לכאן שאלה ותשובה בענין שמברכין על "התורה" לפניו ולאחריה. ואח"כ מסיים, ואם תאמרו שמוא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה אלא לטובתכם, שהרי מלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן דער מדרש זאָגט¹, פי המצוה הזאת אֲשֶׁר אָנְכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלֹאת הִיא, ילמדנו רבינו, - אַזּוֹי שְׁטִיט אין מדרש רבה, - ילמדנו רבינו הקורא בתורה כיצד

² וכמבואר בזוהר הקדוש (לך דף צא): פֿגִּנוֹנא דא כתיב פי את אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פה וגו', הָא אוֹקְמוּהָ, דְּכִלְהוּ בְּנֵי נֶשָׁא דְּזִמְיָנִי לְמַהּוּ בְּעִלְמָא כְּלָהוּ אֲשֶׁתְּכֻחוּ תִּמְן. הָכָא אֵית לֹאֲסַתְכֵּלָא, דְּהָא כְּתִיב אֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה וגו' ומשמע הנהו (כְּלָהוּ) דִּיפְקִין מֵאֲנוּן דְּקִיִּימוּ תִּמְן, בְּגִין דְּכִיתִּב [בסיפא] עֲמָנוּ הַיּוֹם וְלֹא כְּתִיב [נכרישא] עֲמָנוּ 'עוֹמְדִי', אֶלָּא וְדֵאִי (הָכָא) כְּלָהוּ קִיִּימוּ תִּמְן אֶלָּא דִּלָּא אֲתִיחִזוּ לַעֲיָנָא, בְּגִין כִּךְ כְּתִיב עֲמָנוּ הַיּוֹם אִף עַל גַּב דִּלָּא אֲתִיחִזוּ. וְאִי תִּימָא מֵאִי טַעְמָא לֹא אֲתִיחִזוּ הָכָא, כִּמְה דְּאֲתִיחִזוּן לְאָדָם הָרָאשׁוֹן דְּחִמָּא לִזְנוּ עֵינָא בְּעֵינָא, וְהָא הָכָא אֲתִיחִזוּ יִתִּיר. אֶלָּא הָכָא כִּד אֲתִיחִיבִית אוֹרִיחֵתָא לְיִשְׂרָאֵל, חִיזוּ אֲתִירָא וְדִרְגִין עֲלָאִין הָיוּ חִמָּאן וּמִסְתַּכְלָאן עֵינָא בְּעֵינָא, וְהָיוּ תִּאִיבִין לֹאֲסַתְכֵּלָא וּלְמַחֲמִי בִּיקְרָא דְּמִרְהוֹן, וּבְגִין כִּךְ חִמוּ יִקְרָא עֲלָהּ דִּקְדוּשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלַחֲדוּדִי וְלֹא מֵאֲחֵרָא.

¹ בדברים רבה (ח, ב): פִּי הַמְצִוָּה הַזֹּאת. הלכה, אדם מישראל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך, כך שנו חכמים, הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריה. ומנין שטעונה ברכה לפניו ולאחריה, שכתוב (תהלים קיט יב) בְּרוּךְ אַתָּה ה', ואחר כך לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ, הרי ברכה לפניו. ומנין שטעונה ברכה לאחריה, אמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, שכתוב אחר השירה (של פרשת האזינו) וְזֹאת הַבְּרָכָה, מְשַׁשְׁנָה לֵהָן אֶת הַתּוֹרָה, ואחר כך בִּירַךְ, הרי ברכה לאחריה. דבר אחר, אמר הקב"ה אם נזקקת לברכתה של תורה, אף אני מברך אותך, שנאמר (יתרו כ, כא)

מברך, ברענגט ער, ער לערנט ארויס פונעם פסוק [דעם דין פון] ברכת התורה .. דער מדרש לערנט עס ארויס פון פסוקים.

נאָכדעם לאָזט ער אויס, אמר הקדוש ברוך הוא, אם בִּרְכַּת את התורה, לעצמך אתה מברך. [און] שמא תאמרו לרעתכם [נתתי לכם את התורה], לא לרעתכם נתתי לכם את התורה אלא לטובתכם, שהרי מלאכי השרת נתאוּו לה ונעלמה מהן, שנאמר" [וְנִעְלְמָה מֵעֵינֵי כָל חַי וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה] .. מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, אמר הקדוש ברוך הוא, אם מהם נעלמה אבל מכם לא נעלמה, שנאמר כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָּ.

ז

קושיא ג

להבין האך שיך השאלה והתשובה בענין "ברכת התורה", לענין זה הפסוק

איז אַ פלא דער גאַנצער מדרש.

[ג] [קודם] וואו קומט אָהער די שאלה פון ברכת התורה, אויף דעם כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָּ. ס'איז דאָן אַ פלא.

ח

קושיא ד

גם האך שיך ענין "ברכת התורה", אל סוף דברי המדרש בענין שהתורה ניתן רק לטובתכם ולא לרעתכם

(ד) ווידעראום וואו קומט דאָ אָט [לענין שאלת "ברכת התורה"], דער ענין וואָס ער איז מאריך דערנאָך, איר זאָלט נישט קלערן אַז לרעתכם נתתי לכם את התורה, אלא לטובתכם.

אַז מ'לויבט דעם באַשעפער אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ [מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ], מ'זאָגט ברכת התורה, בְּמִיּוֹחַד אויף דעם ענין, אַז מ'לויבט דעם באַשעפער [במיוחד] אויף דעם ענין פון מתן תורה, זאָל איך גאָר קלערן אַז ס'איז לרעתכם?

ט

קושיא ה - מתוך הדרוש

מהו ההרהור אמינא לומר שמא לרעתכם

(ה) [גם עצם הענין צריך ביאור, האך יעלה על הדעת לומר שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, והלא אין טוב אלא תורה].

(ישוב קושיא ה, באות כז)

בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי וְגו'. דבר אחר, רבנן אמרי, אמר הקב"ה אם בִּרְכַּת את התורה, לעצמך אַתְּ מברך, מנין, שנאמר (משלי ט, יא) כִּי כִי יִרְבוּ יִמֶּיךָ וְיִוָּסִיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים, ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוּו לה ונעלמה מהן, שנאמר (איוב כח, כא) וְנִעְלְמָה מֵעֵינֵי כָל חַי אֵלּוּ הַחַיּוֹת, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה (שם) אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, מנין, שנאמר (ישעי' ו, י) וְיִעֶף אֵלַי אֶחָד מִן הַשָּׁרָפִים, אמר להם, כִּנִּי, ממלאכי השרת היא נפלאה אבל מכם אינה נפלאה, מניין, ממה שקרינו בענין כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָּ.

^י כאן נחסר קצת מעל הריקארדינג.

י

קושיא ו

להבין הראיה דהתורה הוא רק לטובתכם ולא לרעתכם, ממה שמלאכי השרת נתאוו לקבל התורה

(ו) וידעו [דארף מען פארשטיין] די ראייה וואָס ער ברענגט שמלאכי השרת נתאוו לה [ונעלמה מהם], איז אַ ראייה אַז ס'איז לטובתכם, ווייל מ'זעט דאָך [אַז] אפילו די מלאכי השרת, זיי האָבן געקלערט די מלאכי השרת אַז מ'זאָל 'זיי' עס גאָר געבן.

יא

הקדמה לישוב הקושיות בפרשת פי המצוה הזאת

בגמרא עירובין: נמנו וגמרו טוב לו שלא נברא משנברא.
וכתבו התוספות דזהו רק בסתם בני אדם, אבל בעדיק טוב לו שנברא

נאָר אָבער, פשוט קען זיין, גאָר פשוט.

וואָרן לעולם זאָגט דאָך די גמרא, טוב לו לאדם שלא נברא משנברא. [ואמרו הלשון] "נמנו וגמרו" טוב לו לאדם שלא נברא משנברא.

און תוספות זאָגט שוין, [אַז] דאָס איז נאָר ביי סתם בני אדם. אָבער ביי די צדיקים איז דאָך אַשרי שִׁנְבְּרָא.

יב

במהרש"א מכאן לשון "נמנו" וגמרו, כי באו למנוע העשין והלא תעשין, ולכן נמרו דהאדם קרוב להפסד מן השכר, כיון שהלא תעשין מרובין מן העשין

[און] דער מהרש"א זאָגט, אַז "נמנו" וגמרו, וואָס מ'האָט געציילט, דער לשון "נמנו", [הכוונה בזה] ווייל מ'האָט געציילט די עשין מיט די לא תעשין, האָט מען

¹ בגמרא עירובין (יג): תנו רבנן, שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. עכשיו שנברא יפספש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו.

² בתוספות שם: נוח לו לאדם שלא נברא. והא דאמרינן בפרק קמא דעבודה זרה (ה) בואו ונחזיק 'טובה' לאבותינו שאילמלי הן לא חטאו לא באנו לעולם, הא מפרש ההם אימא כמי שלא באנו לעולם. אי נמי, הכא איירי בסתם בני אדם, אבל צדיק, אשריו ואשרי דורו. [ועיין גם בדברי התוספות בעבודה זרה (שם)].

³ במהרש"א מסכת מכות (כג: ד"ה תרי"ג): והנראה כפי מה שפירש הרמב"ם (בפירוש המשניות סוף מכות) על מאמר רבי חנניא בן עקשיא סוף משנה פרק זה וז"ל, והוא מעיקרי האמונה בתורה, כי אם יקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות בוראו כראוי ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה לשמה מאהבה וכו', זכה לחיי עולם הבא, [אלא] כי בהיות המצוות הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה וכו'. עי"ש.

וענין זה בפרק קמא דעירובין שנחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא 'יותר' משנברא, והללו אומרים נוח לו שנברא 'יותר' משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא [יותר] משנברא, ועכשיו שנברא יפספש במעשיו וכו'. הקושיות במאי פליגי, ויתור לשון 'יותר' משנברא, ו'יותר' משלא נברא. ועוד קשה, כיון שברא הקב"ה את האדם, על כרחך נוח לו שנברא, ונאמר בו כי טוב. גם מ"ש יפספש במעשיו, שזו היא מצות המקום עלינו.

אבל הענין כמו שכתבתי, שנתן לנו הקב"ה תרי"ג מצוות, שס"ה לאוין ורמ"ח עשין, ובא הרבוי מצד המקבל, כי מצד הנותן ב"ה כולם הם כמצוה אחת. וז"ש (גמרא כאן) אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום, ואמרו במדרש (ילקוט שמעוני רמז רפד) כל הדברים דבר ה', ומה תלמוד לומר אנכי ולא יהיה לך, מלמד שאמר המקום עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן. והוא מבואר, כי הוא אחד ומצותיו אחד, ולא יקבלו רבוי מצדו יתברך ברוך הוא. והוא כי במצוות אנכי שהיא אמונת היחוד, וְהַפְּסִיקָה לֹא יִהְיֶה לָךְ שֵׁלָא לִשְׁתַּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אֲחֵר, נכללו כל הלאוין ועשין, אלא שאי אפשר לאדם לומר כן, כי מצד שהוא מוטבע בחומר ובזמן בא לו הרבוי, ועל כן אמרו כי כל מצוות התורה נכללו בעשרת הדברים כמו שכתב רבינו סעדיה (הובא

געזען [אז] די לא תעשין זענען מער ווי די עשין, איז דאך קרוב להפסד ורחוק מן השכר, [ולכן אמרו דטוב שלא נברא].

יג

קושיא על פי הנמרא עירובין

האיך אפשר לומר דטוב לו שלא נברא, והלא הכתוב מעיד וירא אלקים את כל אשר עשה והנה "טוב" מאוד לכאורה איז דאך א קשיא^ט, ס'שטייט דאך דערויף [לאחר בריאת האדם] (בראשית א, לד) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה "טוב" מאד. [ואם כן] ווי קען מען זאגן טוב לו שלא נברא, אז דער פסוק איז מעיד אז ס'איז טוב.

יד

אופן ראשון בישוב קושיא הנוכח

הרמב"ן כתב במעם דעשה דוחה לא תעשה, משום דעשה גדול בערכו מן הל"ת, כי העשה הוא בחינת אהבה והל"ת בחינת יראה. ונמצא דבאמת האדם קרוב לשכר מן ההפסד, כי העשין שקולים יותר נאָר וואָס'זשע דען, דער אמת לעולם [העשין שקולין יותר], ווי דער רמב"ן זאָגט דאָך^{יא} [אז] איבערדעם איז עשה דוחה לא תעשה, ווייל אָן עשה איז גרעסער פון א לא תעשה. [וממילא אף שהעשין מועטין במספרם ממספר הלאוין, אבל הם גדולים באיכותם יותר מהלאוין, ונמצא שבאמת האדם קרוב לשכר יותר מההפסד].

טו

והגם כי לענין "העונש" בבית דין שלמטה, הלא תעשה חמור יותר מן העשה. אבל בשמים חשוב יותר ערך העשין, על פי סודן של דברים

און [הגם כי לכאורה] באמת, לעולם על פי הלכה איז דאך נישט אַזוי, אַזוי ווי די משנה רופט דאָך אָן^{יב} [העשין בשם קלות, והלא תעשין בשם חמורות], אַז ס'האָט מְכַפֵּר

ברש"י משפטים כד, יב), ושוב קלל כולם במצות אמונה שהיא השורש ומקור לכולם, אבל אי אפשר לנו להבין רק ברבוי. ולפי שאילו לא נברא האדם לא היה בו מעשה, ואם כן היה בבריאותו צד שכר וצד הפסד, דהלאוין היו ודאי מתקיימין לולא נברא, והשתא שנברא אפשר שלא יזכה ויעבור הלאוין, נמצא מפסיד בבריאתו. והעשין הוא הפך זה, שאילו לא נברא ודאי לא היו מתקיימין, והשתא שנברא אפשר שיוזכה ויעשה, ונמצא שיהיה נשכר.

והשתא פליגי מצד בריאתו, חד אמר טוב לו שלא נברא, [כין מצד "הלאוין" אפשר שיהיה נפסד יותר] משנברא ויקיים העשין, דנמצא יצא שכרו בהפסדו. וחד אמר טוב לו שנברא שאפשר שיקיים העשין, משלא נברא ויקיים הלאוין, דיצא הפסדו בשכרו. ואמר בזה דנמנו וגמרו, רצ"ל שבאו בזה למנין המצות, שהלאוין הם יותר מהעשין, ועל כן הסכימו וגמרו לומר שלא נברא האדם בשביל עצמו, ויותר היה טוב לו שלא נברא, כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים, ורחוק לשכר מצד העשין שהם מועטים. ועכשיו שנברא לא נברא אלא לכבוד המקום, שנאמר (ישעי' מג, ז) לְכַבֹּדִי בְּרֵאתִיו וגו', שיעשה מצות בוראו, ועל כן אמר יפשפש במעשיו שהם העשין, ולא די בסור מרע, רק בעשה טוב, דבשביל כך נברא, שהרי הלאוין יותר היו מקיימין בשלא נברא.

והשתא כיון דתכלית בריאת האדם לא היה רק לכבודו יתברך ברוך הוא, הרי אין הלאוין מרובין מהעשין, כי מצד הנותן אין כאן רק מצוה אחת שהיא האמונה, היא העשה אנכי ה' וגו' שהיא מוקדמת ללא יהיה לך שהיא אזהרת השתוף [שם שמים] ודבר אחר, שלא נברא רק לכבודו ית' ב"ה, וכל מצוה הן לאו הן עשה הרי הוא נכלל מצד הנותן באנכי ולא יהיה לך וכו'.

^ט כן הקשה במהרש"א דלעיל שכתב: ועוד קשה, כיון שברא הקב"ה את האדם, על כרחך נוח לו שנברא, ונאמר בו כי טוב. ולפי תירוצו נמצא דאינו טוב לאדם מצד עצמו אבל הוא טוב מצד כבוד הבורא, אבל זה דחוק, דסוף סוף אין זה טוב מצד עצמו, והלא נאמר על בריאת אדם והנה טוב מאוד].

^י עיין זיה בסעודה ב' נצבים תרצ"ג (נרפס בדברי יואל תניא סוף פרשת נצבים). וע"ע בס"ג נצבים תשכ"א, ועוד.

^{יא} הובא לקמן בהערה כד.

געווען דער שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, רעכנט ער אויס [שמכפר] אויף קליין וחמורין, און קליין מיינט מען די עשין, און חמורין זענען די לא תעשין, [שהם] חייבי מלקות, און ס'איז דאָ חייבי כריתות, [ונמצא שעונש הלאוין חמור מעונש המבטל מצות עשה. ולכן] "קליין" ווערט אָנגערופן די עשין ..

און [לעומת זה] דאָ זעט מען דאָך יאָ אַז ס'איז עשה דוחה [לא תעשה], איז דאָך יאָ די עשין שטארקער פון אַ לא תעשה.

טז

[נאָר] דער אמת לעולם איז אַזוי, 'דאָ' פאָרן בית דין בעולם הזה, האָט מען שטאַרקער [מעניש געווען], האָט מען מער מעניש געווען אויף די לא תעשין. ביים בית דין שלמטה האָט מען דאָך [מן התורה] נישט קובע געווען אַן עונש, מ'באַקומט נישט [קיין עונש בית דין] אויף אַן עשה, נאָר מדרבנן איז מכין אותו מכת מרדות^{יז}, ... אָבער מדאורייתא איז דאָך נישטאָ קיין עונש, על כל פנים ביים 'בית דין' האָט מען [מדאורייתא התורה] נישט אַרויסגעגעבן [קיין עונש] נאָר אויף די לא תעשין, די עונשי בית דין זענען נאָר אויף די לא תעשין.

אָבער 'אויבן' [בבית דין שלמעלה], כְּלַפִּי שְׂמִיָּא, אין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, דאָרט איז שוין די עשין מער^{יח}, לויטן פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה איז שוין אַן עשה [מער], איבערדעם איז עשה דוחה לא תעשה.

(המשך ענין זה באות יח)

יז

אופן שני בישוב קושיא הזכור

יש מצות מיוחדות שהם שקולים בערכם כנגד כל התורה, וממילא האדם קרוב לשכר ע"י קיום מצות עשין כאלו [ויעוד] און מ'געפין מיר אין די גמרא, אין די גמרא איז דאָ עטליכע זאכן^{יט} [שהם מצות 'עשה'] ששקולין כנגד כל התורה כולה, [כגון] שִׁבְתָּ^{יט}, און מִלָּה^{יט} וואָס מ'האָט

^{יב} במשנה דשבועות (ב): וְעַל דָּוָן טָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, שְׁעִיר הַנִּעֲשֶׂה בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים מִכִּפְרִין. וְעַל שְׂאֵר עֲבֻרֹת שִׁבְתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמֻרוֹת, הַדּוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת, הַדֹּעַ וְלֹא הַדֹּעַ, עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, כְּתוּבוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכִּפֹּר. וְעֵינֵי עוֹר בַּגְּמָרָא יוֹמָא (פא) בענין הארבעה חלוקי כפרה.

^{יג} בגמרא כתובות (פא) וחולין (קלב): במה דברים אמורים [דלוקה ארבעים], במצות לא תעשה. אבל במצות עשה, כגון שאומרים לו עֲשֶׂה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו.

^{יד} עיין בתיקוני זוהר (דף ס. ודף עז).

^{טו} ומהם מצות 'ציצית' ומצות 'צדקה', כמבואר בגמרא מנחות (מג): תניא אידך, וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְּוֹת ה' (שלה טו, לט), שקולה מצוה זו [של ציצית] כנגד כל המצות כולן. - ובגמרא נדרים (כה) ושבועות (כט): דאמר מר, שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות שבתורה.

ובגמרא בבא בתרא (ט): ואמר רב אסי, שקולה 'צדקה' כנגד כל המצות, שנאמר (נחמ"י י, לג) וְהִעֲמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְּוֹת וגו', מצוה אין כתיב כאן, אלא מצות.

^{טז} כמבואר בגמרא חולין (ה) עיי"ש. וכן אמרו בשמות רבה (כה, יב): אמר רבי לוי, אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד, בן דוד בא. למה, שהיא שקולה כנגד כל המצות וכו'. אמר רבי אלעזר בר אבינא מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות, בתורה מנין, שבשעה ששכח משה לומר להם מצות שבת אמר לו הקב"ה (בשלח טו, כח) עַד אֲנִי מֵאֲנַתֶּם לְשִׁמּוֹר מִצְּוֹתֵי וגו', ומה כתיב אחריו (שם, כט) וְאֵלֶּיךָ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשְּׁבֶת. ובנביאים מנין, שנאמר (יחזקאל כ, יג) וַיִּמְרֹר כִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר בְּחֻקֹּתַי לֹא הִלְכוּ, מה כתיב אחריו (שם) וְאֵת שִׁבְתִּי חָלְלוּ. בכתובים מנין, שנאמר (נחמ"י ט, יג) וְעַל הַר סִינִי יִרְדֹּת וְדִבֶּר עִמָּהֶם, מה כתיב אחריו (שם, יד) וְאֵת שִׁבְתִּי קִדְּשָׁה הַדּוֹעַת לָהֶם. אמר להם הקב"ה לישראל, אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאלו שמרתם כל המצות שבתורה, ואם חללתם אותה מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצות, וכן

אויף דעם געמאכט דרייצן בריתות^ח. און מ'געפיין מיר אויך אינעם פייט^ט [אז] סוכה איז שקולה כנגד כל המצות, כנגד כל התורה כולה, ער איז דאָרט מאַריר^כ אין די גרויסע חשיבות. קומט אויס איין מצות עשה איז כולל 'אלעס'.

יח

המשך אופן ראשון בישוב קושיא הנוכח

בפנימיות התורה, גודל השכר של קיום מצוה הוא עד אין חקר, ולכן שכר המצות עשין גדול יותר מן עונש הלאווין

און אזוי יעדע מצוה, וואָס ס'ליגט אין פנימיות, איז דאָך עד אין חקר, ס'האָט קיין שיעור נישט, לויט די פנימיות התורה ליגט אין יעדע עשה ענינים [גבוהים], דער שִׁכָּר דערפון איז בלי תכלית מער ווי די עוֹנֶשׁ [של הלא תעשה]^{כא}.

הוא אומר (ישעי' נז, ב) שִׁמְרֵ שְׁבֶת מִחֻלּוֹ וְשָׁמְרֵ יְדוֹ מִמַּעֲשוֹת כָּל רָע, בעת שאדם שומר את השבת גוזר גזירה והקב"ה מקיימה, שנאמר (שם נח, יג) אִם תִּשְׁבֹּב מִשְׁבֶּת רִגְלְךָ, מִזֶּה כְּחֵיב אַחֲרָיו (שם, יד) אֲזַ תִּתְעַנֶּג עַל ה', כמה דתימא (תהלים לו, ד) וְהִתְעַנֶּג עַל ה' וְיִתֵּן לָךְ מִשְׁאָלֹת לִבְךָ. ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה אינו אלא מן הפירות, אבל הקרן קיימת לך לעולם הבא, שנאמר (ישעי' נח, יד) וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נִחְלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ כִּי פִי ה' דָּבָר.

ועיין ברש"י סוף שלח (טו, מא): ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי, למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים, שאף היא שקולה ככל המצות, וכן הוא אומר בעזרא (נחמי' יג, ט-יד) וְעַל הַר סִינִי וְתַתֵּן לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאֵת שְׁבֶת קִדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם. ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי.

^י במשנה נדרים (לא:): רבי ישמעאל אומר, גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות. רבי יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת חמורה וכו', רבי אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד ששל וכו', דבר אחר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו וכו'.

ובגמרא שם (לב:): תניא רבי אומר וכו', דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה, שנאמר (תשא לו, כ) כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכָרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְגו'.

^י כי שלש עשרה פעמים נזכר לשון "ברית" בפרשת מילה שנאמרה לאברהם בסוף פרשת לך לך. (עיין ברש"י שבת קלב. פסחים סט: ונדרים לא:).

^ט ביוצרות ליום ב' דסוכות (ד"ה): כל תהי מצות סכה בעיניך קלה, כי כנגד כל מצות, דת חקוטיה שקולה. ועוד שם בפיוט שלפני קדושה (ד"ה כי אק מועד): וְכָל אֲשֶׁר תִּדְרֹר לְעִשּׂוֹת זֹאת, יִזְכֶּה לְהֶאֱמָר לוֹ כְּזֹאת. אֲשֶׁרִי אֶנּוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת, יִחָשֵׁב לוֹ כְּשֹׁמֵר כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת.

^כ בפיוט הנזכר שלפני קדושה, אשר כל אותו פיוט הארוך מיוסד על חשיבות מצות סוכה וגודל שכרה בזה ובבא.

^{כא} עיין ענין זה בספר חרדים (בפרק תנאים לקיום המצות), וז"ל: חומרת מצות עשה, סוד נעלם מרוב אנשי זמנינו. ידוע כי תרי"ג מצות, הן רמ"ח עשה ורס"ה לא תעשה, וכל מצות לא תעשה עונשם מפורש וכו', אמנם מצות עשה עונשם לא נתפרש בתורה. וזה הדבר נפלא וכו'.

לבאר סוד זה אי אפשר מבלי שנקדים הקדמות וכו', ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כדגרסינן בחולין (קמב.) ובקידושין (לט: וכו'). וכן יש בידינו, שכל תרי"ג מצות יש דוגמתן בעשר ספירות, וכל מצות עשה שיעשה האדם בעולם הזה, הוא מחזיק לענין הרומז אליו, ונעשה עליו מליץ טוב. ואוי לנפש הנסוע לאותו העולם ולא יהיה בידו מצוות מעשיות, כי לא יהיה לו מקום להאחז במרכבה העליונה, ומי יגן עליו בעולם הזה מן הפרעוניות ובעולם הבא מעונש הלאווין. הנה המבטל מצות עשה עונשו עצום וכו', שמצות מעשיות מגינות מדינת של גיהנם.

ואחרי ההקדמות האלה נבוא להתיר הספק הגדול אשר נסתפקנו, למה לא נתפרשו עונשי מבטלי מצות עשה, וזה, דע כי אין כל 'עונשי' גיהנם כדאי אצל 'השכר' המזומן על מצות עשה לעולם הבא, כי טוב לו לאדם לקבל כל עונשי גיהנם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעולם הבא. והראיה העצומה, שאם לא היה עון בטול מצות עשה חמור מן דין עונש לא תעשה למה "אתי עשה ודחי את לא תעשה", וכי דבר שאין עונש בביטול עשייתו יהיה חמור לדחות דבר שיש בו עונש בעשייתו, אלא על כרחך אין הדבר כן. ועוד ראיה באומרו (אבות ד, יג) תורה ומעשים טובים כתרס בפני הפרענות, גילה לנו הסוד כי הם מגן לכל עונשי לא תעשה. ועוד ראיה,

ס'איז געווען די אידן וואָס האָבן געזען אין די עולמות עליונים. ס'איז טאַקע לעולם זייער גרויס, זייער גרויס .. [הפגם למעלה מכל לא תעשה שהאדם עובר]. אָבער מדה טובה מרובה, ס'האָט נישט קיין שיעור און קיין ערך וואָס מ'איז פועל אין די עולמות העליונים [בקיום מצות עשה], עין לא ראתה^{כב} ווי שטאַרק די עבודה איז מיט יעדער עשה. [וממילא חשיבות העשין מרובין ושקולין פי כמה מהלא תעשין, ושפיר האדם קרוב לשכר יותר מן ההפסד, וטוב לו שנברא].

עקסטערדעם איז אין פנימיות [דאָ] כמה ענפים וואָס זענען נכלל אין יעדער עשה. איבערדעם ביי יעדע עשה איז מער דער שחר, מער ווי ביי אַ לא תעשה.

יט

איבערדעם, אין פנימיות התורה איז דאָ מער [קיבול שחר] ביי די עשין. איבערהויפט [מה שעובדין את ה'] מיט הערת השכל [שהוא עבודה שאין לה קץ וגבול]^{כג}. איבערדעם איז עשה דוחה לא תעשה. אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט^{כד}.

שפרקליט אחד של מצות עשה דוחה כמה קטרוגים של לא תעשה וכו', ובכלל דע כי לא יכול הפה להוציא עונש מבטל מצות עשה, לכן לכן לא נכתב ענשו, והוא דומיא דעולם הבא, עין לא ראתה וגו'. ודע זה. [ועיין עוד שם].

^{כב} בישע' (סד, א): עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחבה לו. ובגמרא ברכות (לד): אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא ברוך לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן, עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחבה לו. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא, עין לא ראתה אלקים זולתך. ^{כג} כמבואר בחובת הלבבות שער עבודת האלקים.

ועיין שם בפרק ג (במעלות הערת השכל על הערת התורה): והחמישי, כי מצות התורה יש תכלית למספרן, והן מגיעות עד סך ידוע, והוא תרי"ג מצוות. אך מצוות השכל כמעט שאין להן תכלית, כי בכל יום יוסיף האדם דעת בהן, וכל אשר תוסיף הכרתו ויבין טובות האלקים ועוצם יכלתו ומלכותו, יוסיף להיכנס לו ולהישפיל לפניו. ועל כן אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל האלקים להעיר אותו עליהן ולהסיר מסך הסכלות מעל עיניו, כמו שאמר (תהלים קט, יח) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וכו', ואומר (שם, צו) לְכָל תְּכֵלֶה רִאֲיִיתִי קֶץ רַחֲמֶיךָ מִצִּוְתֶךָ מֵאִד, רצה לומר כל מה שאנו חייבין מעבודתך על התמדת טובותיך, אין קץ לו, מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלינו:

וז"ל רבינו בס"ג תבוא תש"כ (לשון קט, אות עז): דער חובת הלבבות איז אין דעם מאריך אין שער עבודת אלקים, [אז] ס'איז פארהאנען הערת השכל, און הערת התורה. "הערת התורה" איז אז מ'ברויך מקיים צו זיין וואָס די תורה הקדושה האָט געזאָגט, [דהיינו] אַלע מִצְוֹת מַעֲשִׂיֹת, [וואָס] ווען ס'העט נישט געשטאַנען אין די תורה העט מען נישט מחוייב געווען. אָבער ס'איז דאָ - זאָגט ער - [אויך] "הערת השכל", וואָס דער שכל איז מחייב אַז מ'מוז עפעס דינען דעם באשעפער.

זאָגט ער [אז] אין 'דעם' איז נאָך דאָ מער אַסאַך וואָס מ'האָט [צו טון]. וואָרן אין די "הערת התורה", די "תורה" האָט אַ גבול [כמה שצריך לעשות], תרי"ג מצות וואָס מ'איז מחוייב. [אָבער] "הערת השכל" דאָס איז בלי גבול און בלי תכלית. יעדע רגע זאָל מען מחוייב זיין, יעדעס [ענין] וואָס ס'טרעפט זיך [פאר] אַ מענטש, אויף דעם דאָרף ער לויבן דעם באשעפער, און ער דאָרף דינען דעם באשעפער, ער איז מחוייב [מצד השכל], ער איז משועבד צום בורא כל עומדים.

"הערת השכל" גייט גאָר הויער, אַלע מדריגות אין אַלעמען, די גאַנצע דביקות, אַלע דביקות פון די צדיקים אמיתיים, אַלעס איז געווען דאָך מיט הערת השכל. נאָר - זאָגט ער, - ס'איז מקושר [זה בזה], און מ'ברויך האָבן די ביידע, הערת התורה און הערת השכל. אַזוי ווי דער חובת הלבבות איז אין דעם מאריך, אינעם גאַנצן שער.

^{כד} ברמב"ן יתרו (כ, ח): ואמר יְכֹזֵבֵד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ, ובמשנה תורה כתוב (ואתחנן ה, יב) שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ. ורבותינו אמרו בזה (ראש השנה כו). יְכֹזֵבֵד וְשְׁמוֹר בְּדַבָּר אֶחָד נִאמְרוּ, ולא הקפידו בלשונות אחרים שנתחלפו להם. והכוונה להם ז"ל, כי זכור מצות עשה, צוה שנזכור יום השבת לקדשו ולא נשכחוהו, ושמוֹר

כ

אופן שלישי ביישוב קושיא הנוכר

במדת חסידות ולפנים משורת הדין, יש עוד הרבה מצות עד אין חקר
שהאדם יכול לעבוד בהם את ה', ועי"ז ג"כ נמצא דקרוב לשכר מן ההפסד

עקסטרעדעם איז נאך דאָ [די אלע זאכן] וואָס מ'טוט לפנים משורת הדין, [אָדער] אַז
מ'האָט זיך צוגעברענגט צו אַ חרובֿ'יכּ .. אויף דעם למשל אַז מ'איז עובר [אַין מגיע לו
עונש, ואם עושהו הרי הוא מקבל שכר, ווייל] לכאורה איז מען דאָך נישט מחוייב.
[ועל זה אמרו] [זוהר תצא רפא]. איזהו חסיד המתחסד עם קונו, לפנים משורת הדין,
וואָס אַ איד אַליין מאַכט.

דורכדעם איז שוין מער קרוב [לשכר מלהפסד]. מיט דאָס אַליין איז טוב לו [שנברא],
ס'איז אַלץ [נאָך] 'שכר' ..

כא

ביאור הפסוק: אוֹדֶךָ לְעוֹלָם בִּי עֲשִׂיתָ

על פי אופן השלישי

אוֹדֶךָ לְעוֹלָם בִּי "עֲשִׂיתָ", שאני מבךר ומודה לך על הבריאה ש'עשיתי', ואם תאמר הלא תעשין מרובה מן
העשין, לזה אמר וְאֶקְנֶה שְׂמֶךָ בִּי "טוֹב" נֶגֶד "חֲסִידֶיךָ", דע"י מדת 'חסידות' שאין לה שיעור, עי"ז שפיר נמצא 'כי
טוב' לי שנבראתי

מיט דעם קען זיין [לפרש הפסוק] (תהלים נב, יא) אוֹדֶךָ לְעוֹלָם בִּי עֲשִׂיתָ וְאֶקְנֶה שְׂמֶךָ בִּי
טוב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ.

[שאמר] אוֹדֶךָ לְעוֹלָם בִּי עֲשִׂיתָ, [שאודה לך על הבריאה שעשית אותי, ואם תאמר כין
לכאורה אַז ס'איז טוב לו 'שלא' נברא [מצד שהלאוין מרובין על העשין], וואָס דען איז דער
"אודך" כי עשית, [אַז] מ'לויבט דעם באַשעפער וואָס האָט אים געמאַכט, מוז דאָך עס
זיין אַ גוטע זאך. איבערדעם זאָגט ער, דאָך איז 'אודך', ווייל ס'איז דאָך בִּי "טוב"
נֶגֶד "חֲסִידֶיךָ", ווייל ס'איז דאָ די מדת חסידות, איז דעמאָלטס מער די מְצוֹת, [ונמצא
"כי טוב" לי שנבראתי].

אצלם מצות לא תעשה, שכל מקום שנאמר הִשְׁמַר פֶּן יָאֵל אינו אלא לא תעשה (עירובין צו). יזהיר שנשמור אותו
לקדשו, שלא נחללהו.

ואין ראוי למשה שיחליף דברי ה' ממצות עשה למצות לא תעשה וכו'. ויתכן שהיה בלוחות הראשונות
ובשניות כתוב זכור, ומשה פירש לישראל כי שמור נאמר עמו, וזו כוונתם באמת.

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר, אות קפב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור ... ותבין זה.
ואמת הוא גם כן כי מדת זְכוֹר רמוז במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה
מצות אדוניו אוהב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שְׁמוֹר במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת
היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו
שהאבה גדולה מהיראה. כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו, הוא גדול מהנשמר מעשות הרע
בעיניו, ולכן אמרו דאית עשה ודחי לא תעשה. ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין כגון
מלקות ומיתה, ואין עושי בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני
עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות, או עד שתצא נפשו (מכבואר בכתובות פו.) :

וְעֵינֵי בֹזֵה בְּדַבְרֵי יוֹאֵל אחרי (עמוד לב) : ואמנם עוד יש דרך ישר לפני איש להיות קרוב לשכר מלהפסד, על ידי
שישתדל לעשות מצוות שהוא פטור מהם מצד הדין, שהרי בעבירות לא יתכן להוסיף, ואין לך מה שאסרה
תורה, ונמצא כי עי"י שיעשה מצוות לפנים משורת הדין, יהיו זכויותו מרובין מן הלאוין, והרי הוא קרוב לשכר
ורחוק מהפסד.

כב

ישוב הקושיות בפרשת פי המצוה הזאת

על פי אופן הראשון

על כל פנים בפנימיות איז עס מער די עשין.

כג

התחלת ישוב קושיא ו

המלאכים בקשו התורה רק עבור הפנימיות שבה, כי חלק המעשה והפשט לא שייך אצלם, וכמו שהשיב להם משה כלום יצר הרע יש ביניכם. ומשם ראה דפנימיות התורה הוא העיקר

און אַ ראייה דערויף זעט מען, פון דעם וואָס די מלאכי השרת האָבן געזאָגט תָּנָה הוֹדָף עַל הַשָּׁמַיִם¹², אַז מ'זאָל זיי געבן די תורה הקדושה, האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט [למשה] ער זאָל זיי ענטפערן אַ תשובה, האָט ער געענטפערט אויף דעם, כלום גזילה יש ביניכם, צי ניאוף, כלום יצר הרע יש ביניכם.

כד

דאָס האָבן די מלאכים אַליין אויך געוואוסט [אז] זיי קענען נישט פאַרלאַנגען די אַלע מצוות גשמיות, נאָר וואָס דען, זיי האָבן געוואָלט האָבן די תורה באופן פנימי.

כה

איי וואָס מ'האָט זיי געענטפערט.

שטייט דאָך אויך שוין¹³ .. [וויילן] 'זיי' על כל פנים פעלט דאָך עפעס אַ 'חלק' [פון די תורה, דהיינו קיום המצוות 'במעשה' לפי 'הפשט' הנגלה], האָט מען עס געגעבן פאַר אידן [שיש בהם יצר הרע].

¹² בגמרא שבת (פח): ואמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבוננו של עולם מה לילד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מָה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וְכֵן אָדָם כִּי תִתְקַדְּנוּ (תהלים ח, ה), ה' אֲדִינֵנוּ מִה אֲדִיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּנָה הוֹדָף עַל הַשָּׁמַיִם (שם, ב), אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה וכו'. אמר לפניו, רבוננו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אמר להן למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה, לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, בֵּין עַמִּים אַתָּם שְׂרוּיִין שְׂעוּבִדִּין עֲבֹדַת גִּלּוּלִים. שוב מה כתיב בה, זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, כְּלוּם אַתָּם עוֹשִׂים מַלְאכָה שְׂאֵתם צִרְיִין שְׂבוֹת. שוב מה כתיב בה, לֹא תִשָּׂא, מִשָּׂא וּמִתֵּן יֵשׁ בִּינֵיכֶם, שׁוּב מִה כְּתִיב בִּה, כִּכְד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, אֲב וְאִם יֵשׁ לָכֵס. שוב מה כתיב בה, לֹא תִרְצָח, לֹא תִנָּאף, לֹא תִגְנוֹב, קִנְיָה יֵשׁ בִּינֵיכֶם, יִצֵּר הָרָע יֵשׁ בִּינֵיכֶם. מִיד הוֹדוּ לוֹ לְהַקְבִּיָּה, שְׁנֵאמַר (שם, י), ה' אֲדִינֵנוּ מִה אֲדִיר שִׁמְךָ גּוֹר, וְאִילָנוּ תָּנָה הוֹדָף עַל הַשָּׁמַיִם לֹא כְּתִיב. מִיד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִעְשֶׂה לוֹ אוֹהֵב וכו'.

¹³ עיין בני יששכר (סיון ב, יט): על פי מה שאמר רז"ל (שבת פח): שהמלאכים קטרגו ואמרו תָּנָה הוֹדָף עַל הַשָּׁמַיִם, שהיו רוצים לקבל התורה, ואמר הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי והשיב להם תשובה, אמר להם משה נשים יש ביניכם משא ומתן יש ביניכם וכו', והוֹדוּ הַמַּלְאכִים לְדַבְּרִיו, עֵינֵיךָ בְּדַבְּרֵיהֶם ז"ל. והנה יש להתבונן, דודאי גם המלאכים ידעו שאין להם שייכות בפשטיות התורה לא תִנָּאף לֹא תִגְנוֹב וכו' וכיוצא, אבל נפשם יודעת מאד דעיקר התורה היא בפנימיותה, מילין לצד עלילה תמלל, אם כן לפי זה אין תשובת משה תשובה. והנה הבנתי תירוץ לדברי, מדברי הרב הגדול חיד"א זלה"ה (כסא דוד, ד יג) דהמלאכים שטענו תָּנָה הוֹדָף עַל הַשָּׁמַיִם באו בטענת מצרניות, דִּינָא דְּכָר מִצְרָא. והנה לפי זה טענתם טענה, אבל קיימת לן (חושן משפט קעה, כג) אם יגיע איזה פסידא כל דהו למוכר אם יעמוד הממכר ביד המצרון, אין טענת המצרון טענה, וכאן כיון שהמלאכים אינם יכולים לקיים התורה בדרך ה'הפשט', אם כן מיקרי כביכול פסידא למוכר, הוא נותן התורה, ואין כאן דינא דבר מצרא. וזה הוא תשובת משה:

ועיין בדברי יואל (תנינא עמוד קו) מסעודת שחרית נצבים תרצ"ג, שהביא רבינו ראה לענין זה מדברי הבני יששכר הנזכר. ואחר כך הוסיף: והנה לפי דבריו צריך לומר בהכרח שישראל יכולים לקיים התורה גם בדרך פנימיות כמו המלאכים, דאי לאו הכי הדרא טענת המלאכים למקומה, דלא שייך פסידא למוכר, כיון שכמו שהם אינם יכולים לקיימה בדרך פשט, כן אין ישראל יכולים לקיימה בדרך הפנימיות. אלא ודאי מוכרח

און אויך ווייל זיי [אידן] זיי זענען דערויף מוכרח [לקבל התורה] אז די תורה הקדושה זאל זיי מציל זיין פון די עבירות [ומן היצר הרע שיש ביניהם]^כ.

כו

אָבער דער אמת, די מלאכי השרת האָבן דאָס פאַרלאַנגט [ליתן להם התורה], זיי האָבן געמיינט [דאָס פנימיות], זיי זענען דאָך באמת שְׂשִׁים וּשְׁמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָצוֹן קוֹנֵם^{כט} [באופן הרוחני השייך אצלם], זיי האָבן גערעכנט נאָר אויף פנימיות התורה. [אלא דמכיון שלא שייך אצלם חלק המעשה, על כן לא ניתנה התורה להם, רק לבני ישראל, דאצלם שייך הן חלק המעשה, והן פנימיות התורה].

און אין פנימיות התורה זענען די עשין אַסאך מער [שקול בבחינתם].

כז

ישוב קושיא ה

והשאלה הוא, שמא לרעתכם נתתי את התורה, שהרי מכיון שהלאוין מרובין על העשין, נמצא דהאדם קרוב לשכר מן ההפסד, וטוב לו לאדם שלא נברא

איבערדעם דאָס זאָגט ער לא לרעתכם נתתי, איך האָב נישט געגעבן פאַר אידן די תורה אויף אַן אופן וואָס ס'זאל זיין קרוב להפסד. [שהרי] אַז ס'איז מער לא תעשין, פון דעם קאָן מען מיינען אַז ס'איז לרעתכם.

כח

ישוב קושיא ו

ולזה אמר דנתתי לכם התורה רק "לטובתכם", והיינו מטעם דפנימיות התורה ערך ושכר המצות שקול פי כמה מעונש הלאוין, וממילא באמת האדם קרוב לשכר מן ההפסד. וראיה לזה שהעיקר הוא לפי פנימיות התורה, שהרי מלאכי השרת נתאו לה, והם נתאו רק לפנימיות התורה

זאָגט ער ניין, ס'איז לטובתכם, שהרי מלאכי השרת נתאו לה, און זיי האָבן דאָך נישט געמיינט נאָר טאַקע דאָס פנימיות הענין, ווייל דאָרט איז דאָ זייער אַסאך פנימיות.

און אין פנימיות איז שוין בעסער לאדם שנברא.

איבערדעם איז עס טאַקע לטובתכם.

כט

ישוב קושיא ד - בשייכות ענין 'ברכת התורה' לסוף דברי המדרש

מסוף דברי המדרש מוכח דהתורה הוא "לטובתכם", ועל ידה האדם קרוב לשכר מן ההפסד, וטוב לו שנברא. וממילא מוכח דשפיר יש "לברך" על התורה

איבערדעם איז דאָס מקושר [בהתחלת דברי המדרש], אַז מ'מאַכט אַ ברכה [על התורה],

שישראל שפיר יכולים לקיים התורה בשני האופנים, ולכן לא היה להמלאכים טענת בר מצרא, כיון שאצלם יהיה פסידא למוכר כביכול.

[ובזה יובן היטב גם בכאן הראיה מהמלאכי השרת, ומה דשקיל וטרי כאן רבינו בענין סברת המלאכים. אולם רבינו מוסיף כאן עוד נקודה, כי ישראל יען שיש להם יצר הרע, על כן הם מוכרחים לקבל התורה, היות שרק זה הוא העצה נגד היצר הרע. ויתכן שגם נקודה זו הוא מספרים קדמונים].

^כ וכמו שאמרו בגמרא (קידושין ל:) שאמר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי תורה תכלין כנגדו. וזהו שהשיב להם משה כלום "יצר הרע" יש ביניכם, שתצטרכו אתם לכח התורה בכדי לנצחו ליצר הרע.

^{כט} מלשון ברכת קידוש לבנה.

זעט מען דאָך די גרויסקייט פון די מצות עשה, די עשה איז טאַקע מער ווי די לא תעשה, איבערדעם איז עס טאַקע עשה דוחה [לא תעשה].

דאָ איז אויך די זעלבע, די תורה הקדושה, כאַטשיג די לא תעשה איז מער קרוב לויטן 'חשובן' [מנין התרי"ג], און לכאורה איז דאָך דעמאָלטס מער קרוב להפסד.

ס'איז אָבער נישט אַזוי, איבערדעם זאָגט ער לא לרעתכם [נתתי לכם התורה] אלא לטובתכם, שהרי דאָך מלאכי השרת נתאוו לה, איבערדעם מאַכט מען דערויף [א ברכה], מ'איז מברך אויף דעם^ל.

ל

ישוב קושיא ג - בשייכות כל דברי המדרש אל הפסוק לא נפלאות היא מִמֶּךָ

הפסוק אומר לא נפלאות היא "מִמֶּךָ", אבל ממלאכי השרת נפלאות היא ונעלמה מהם, אף שנתאוו להם. וממילא רמז כּאן מה שרצו המלאכי השרת לקבל פנימיות התורה שהוא העיקר, ושישראל זכו גם לפנימיות התורה

ביז ער קומט צי צו דעם פסוק לא נפלאות היא "מִמֶּךָ" [ולא רחקה, ממלאכי השרת נעלמה אבל 'מכם' לא נעלמה].

לא

ביאור המושג הפסוקים בפרשת פי המצוה הזאת

על פי אופן הראשון דלעיל

אמנם השאלה הוא האיך אנו יכולין לפעול בקיום המצות, לתקן בסודן של דברים לפי פנימיות התורה, והלא אף בדורות התנאים כבר אמרו ראיתי 'בני עלייה' והם מועטים

נאָר די שאלה איז, וויאָזוי קומט מען צו דערצו [לקיים המצות גם על פי פנימיות התורה], צו זען דאָס תועלת [והטובה הפנימית] אין די תורה הקדושה .. [והלא כבר אמר רבי שמעון בן יוחאי בדורו]^{לא} ראיתי בני עלייה והן מועטים, אפילו ווען ס'איז געווען אין די דורות הראשונים, אפילו אין די דורות הראשונים איז אויך געווען בני עלייה והן מועטים, איז דאָך ווידער קשה [דהרי אין לנו השגה בפנימיות התורה, רק בנגלה, ובנגלה הלא] איז מער שָקול די לא תעשין [ואם כן שוב הם קרובין להפסד מהשכר].

לב

אמנם על זה יש עצה לקשר עצמו בעשיית המצוה עם הצדיקים הקודמים שקימו המצות בכוונות הראויות ובסודן של דברים, ולעשות כל מצוה "על דעתם" וכוונתם

נאָר דער אמת, [גם אצלינו] איז אַלעס לויטן פנימיות ..

ווייל אַז מ'איז זיך מְקַשֵּׁר מיט די פריערדיגע צדיקים אמיתיים, ביי יעדע מצוה טוט מען דאָך על דעת פון אר"י הקדוש, על דעת פון די פריערדיגע^{לב}, מ'איז זיך

^ל עיין עוד באורך מכל עניני זה, עם הוספות, בס"ג נצבים תשכ"א.

^{לא} בגמרא סוכה (מה): ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי, ראיתי בני עלייה והן מועטין [פירשי: רואה אני לפי מעשה הבריות, שבני עלייה, כת המקבלין פני שכינה, מועטים הם]. אם אלף הן, אני ובני מהן, אם מאה הם, אני ובני מהן, אם שנים הן, אני ובני הן.

^{לב} עיין באגרא דכלה פרשת נח (ו, כב): להיות נח הצדיק חשב פן לא יצא ידי חובתו בכל הכוונות כרצון המצוה יתברך, על כן עשה הכל על דעת המקום, ועל כל דבר היה אומר על דעת הבורא המצוה ברוך הוא. וכן קבלנו בכל עשיית המצות, לומר על דעת הרשב"י והאר"י ז"ל ועל דעת כל הצדיקים, כנודע: ועיין בייטב לב פרשת חקת וז"ל: מצינו בכל התורה כולה, כי לאו כל מוחא סביל להבין ולהשכיל רזי התורה וטעמיה הצפונים, כי אם למשה לבדו כל רז לא אניס ליה, וממילא כל מה שעשו ישראל וכל מה שאנחנו עושים, הכל הוא על דעתו וכוונתו של משה באותן המצות. דוגמא לדבר, מה שאנו אומרים בערב ראש השנה

מְקַשֵּׁר [עמהם] ביי יעדע מצוה בְּפִיָּהּ וּבִלְבָבָהּ, [שמכוונים 'בלב' ואומרים 'בפה'] אונז גיי מיר מיט מיט זייערע מְצוֹת פון די פריערדיגע.

לג

ולזה ממשיך הכתוב לא בְּשִׁמְיָם הָיָא וגו', דלא רק הצדיקים כמשה רבינו ותלמידיו שזכו בחיים חיותם לעליית נשמה "בשמים" וראו מה שנעשה שם, הם שזוכין לחקן התקונים בעולמות העליונים בכל מצוה

זאָגט די תורה לא נְפִלָּאת הָיָא^ל, [וממשיך] לא בְּשִׁמְיָם הָיָא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה [לנו] הַשְּׁמַיִמָּה [יִקְחָהּ] [לנו].

[שלא תאמר דרך הצדיקים עשו פעולות בשמי שמים בקיום המצות שלהם] ווייל זיי זענען דאָךְ געווען "בשמים", משה רבינו ותלמידיו, זיי זענען געווען דבוק אין די עולמות עליונים [גם בחיים חיותם, און] זיי האָבן געוואוסט אַלעס אין פנימיות התורה.

לד

ולא מעבר לים הָיָא וגו', הם הצדיקים שזכו להיות במקום הקודש, שהוא מקום השגת החכמה והקדושה

וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הָיָא, [שלא תאמר] זיי זענען דאָךְ געווען בְּמָקוֹם הַקּוֹדֵשׁ [בארץ ישראל]. אבל בחוץ לארץ שמא אי אפשר לפעול כזאת].

לה

אלא בִּי קְרוֹב "אֵלֶיךָ" הִדְבֵּר מֵאָד, שגם אתה תוכל לזכות לפעול תיקונים בגבהי מרומים, "בְּפִיָּהּ וּבִלְבָבָהּ", על ידי שתקשר עצמך בפה ובכלב לצדיקים הקודמים ובני עליה, בשעה שתקיים פעולת המצוה לַעֲשׂוֹתָהּ עַל דַּעְתָּם וכוונתם

נֶאֱמָר בִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הִדְבֵּר מֵאָד, "בְּפִיָּהּ וּבִלְבָבָהּ" אִז מ'איז מקושר צו "זיי", דעמאָלטס גייט מען מיט [עם הצדיקים הקודמים, לפעול בעשיית המצות כפי פנימיות התורה]^{לה}, אויף די זעלבע בחינה.

לו

און אַזוי איז דאָךְ עס כסדר [בכל הדורות].

אַזוי ווי די גמרא זאָגט^{לו} מצאתי להם תקנה [לעמי הארץ], הדבק בתלמידי חכמים ותלמידיהם. וכי אפשר לידבק באש אוכלה, אלא הדבק בתלמידי חכמים ובתלמידיהם.

(במסית מודעה), לִיחָדָא שְׁמָא דְקוֹדֵשָׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ, וּמִוִּרְיִינוּ הָרַב רַבִּי יַצְחָק לְוִרְיָא זצ"ל:

וְז"ל רבינו בס"ג פרה תש"כ (לשו"ק אות פג-פד): אַז מ'טוט אַ מצוה, טוט מען [עס] עַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי און עַל דַּעַת רַבִּי יַצְחָק לְוִרְיָא, אַזוי ווי מ'זאָגט. - אַזוי ווי דער הייליגער דברי חיים פלעגט צו זאָגן אַסאך מָאָל, ביי קריאת שמע שעל המיטה, [שמקבל עליו מסירת נפש בד' מיתות בית דין] עַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְרַבִּי יַצְחָק לְוִרְיָא, וְעַל דַּעַת רַבְנֵנוּ מִשָּׁה בֶּן מִימֹן. און אַמָּאָל הָאָט ער געזאָגט עַל דַּעַת הַטּוֹרִי זָהב.

^{לב} דפירושו לא נְפִלָּאת הָיָא "מִקֵּץ" אַבל מִמַּלְאכֵי הַשֶּׁרֶת נַעֲלָמָה, וְהֵינּוּ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מְשִׁיגִין לַפְּעוּל גַּם בַּסּוּדָן שֶׁל דְּבָרִים, אֲשֶׁר לֹזֶה נִתְּאוּ מִלְּאכֵי הַשֶּׁרֶת לִקְבֹּל הַתּוֹרָה.

^{לד} ששם הוא עיקר מקום לימוד פנימות התורה, כידוע מתלמידי האר"י ז"ל [שלכן לא רצו להוציא את הכתבים לחוץ לארץ].

^{לה} ועל זה מסיים הכתוב "לעשותו", דהיינו עשיית המצות.

^{לו} בגמרא כתובות (קא): אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינן חיים [לעית לבא], שנאמר (ישעי' כו, יד) מְתִים בִּלְ יָחִיד וְגו'. תניא נמי הכי, מְתִים בִּלְ יָחִיד, יָכוֹל לִכְל, תלמוד לומר (שם) 'רְפָאִים' בִּלְ יָקְמוּ, בְּמִקְרָהּ עֲצֻמוּ מִדְּבַרֵי תוֹרָה הַכְּתוּב מִדְּבַר. אמר ליה רבי יוחנן לא נִיחָא לִמְרִייהו דַּאֲמַרְת לְהוּ כִּי, הָהוּא בִּמְרָפָה עֲצֻמוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְכַתִּיב. אמר ליה מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ, דְּכַתִּיב (ישעי' כו, יט) כִּי טַל אֹרֶת טֶלֶף וְאַרְצָן רְפָאִים תַּפִּיל [פירש"י: וארץ לרפאים תפיל], כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וְכֵל שְׁאִין מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה, אֵין אֹר תּוֹרָה

לו

[וממילא] איז לא נפלאות היא, אז דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל קענען [להתקשר עמהם] "בפיה ובלבבך". [אפילו] אזוי ווי ס'איז אין די היינטיגע דורות, אבער אז ס'איז "בפיה", אפילו [אז] דאס חשכות איז אזוי גרויס, [ונכדתיב בפרשת] [וילך לא, יח] ונאנכי הסתר אסתיר פני, אבער דעם ענין פון "בפיה" האט מען דאך ווייטער. [ויכולין עייז להתקשר עם הצדיקים בני עליה, ועייז שוב אין שיעור ואין ערך לחשיבות עבודתינו ועשיית המצות שלנו, ונמצא כי גם היום אנו קרובים לשכר מההפסד].

לח

ביאור הפסוקים בסוף פרשת וילך

על פי מצב דור האחרון

בגמרא: והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות, שהם צרות זו לזו, כגון מי שנשכו זיבורא ועקרבא, דרפואתם הוא מים חמין לעקרבא ומים קרים לזיבורא, וחילופו הוא סכנה, ואם כן מי שנשכוהו שניהם אין לו תקנה, כי כל רפואה שיעשה מתהפך לו מרפואה לסכנה

[ובענין מה שנתקיים הפסוק ונאנכי הסתר אסתיר פני. הנה נתקיים] בעונותינו הרבים, [גם הפסוק] והיה כי תקראן אותו רעות רבות וצרות (שם, כא), ווי די גמרא זאגט^ל [רעות] רבות "וצרות" [זו לזו, כגון] זיבורא ועקרבא.

לט

קושיא א בסוף פרשת וילך

לכאורה אינו מובן דמיון המשל להנמשל, כי היכן מצוין בהנמשל של הסתרת פנים וצרות, שהיא בענין שמתהפך הרפואה לסכנה

לכאורה ברויך דאך זיין [לפי זה שהצרות הם אויף] אדאן אופן [כמשל הזיבורא ועקרבא, והלא] זיבורא ועקרבא דאס מיינט דאך גארנישט 'דעס', [דהכוונה בזה כי הרפואה] וואס ס'העלפט פאר דעם שאדט פאר דעם, ס'איז חלופא סכנתא^{לח}, [כי והרפואות של זיבורא

מחייהו. כיון דחזייה דקמצטער, אמר ליה, רבי מצאתי להן תקנה מן התורה [שהיה תלמידי חכמים מנסהים], ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום (ואתחנן ד, ד), וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב (שם, כד) כי ה' אלקיך אש אכלה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. [פירש'': העושה פרקמטיא. מתעסק בממון תלמיד חכם, כדי להגיע לידם שכו, והם פנוין לעסוק בתורה על ידי אלו. וכתיב חיים כולכם היום, עיי' דיבוקן של תלמידי חכמים יזכו לחיות]. כיוצא בדבר אתה אומר, לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו (נצבים ל, כ), וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה:

ובספרי פרשת עקב (פיסקא יג): ולדבקה בו. וכי היאך אפשר לו לאדם לעלות במרום ולהדבק בו, והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אכלה הוא, ואומר (דניאל ו, ט) פרסיה שבבין די נור גלגלוי נור דלק. אלא הדבק בחכמים ובתלמידיהם, ומעלה אני עליך כאלו עליית למרום ונטלתה וכו'.

^ל בגמרא חגיגה (ה): רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי, והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות, עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות, תקנה יש לו (כתמיה). מאי רעות וצרות, אמר רב, רעות שנעשות צרות זו לזו [פירש'': צרות. סמוכות זו לזו, לשון וכפסתה צרתה (שמואל א' א, ו), שתי נשים יחד], כגון זיבורא ועקרבא. [נקיט הכי, משום דאמרין במסכת עבודה זרה (כח:) חמימי לעקרבא וקירי לזיבורא, וחילופא סכנתא, הלכך היכא דנכתיה זיבורא ועקרבא, נעשות צרות זו לזו, דלית ליה תקנתא לא בקירי דקשה לעקרבא, ולא בחמימי דקשה לזיבורא].

^{לח} מלשון הגמרא בעבודה זרה (כח:) בענין זיבורא ועקרבא, דאם מחליפין הרפואה לעשות קירי לערבא וחמימי לזיבורא הוי סכנה, וכמובא ברש"י חגיגה דלעיל.

ושל עקרבא הם סתירה זה לזה, ומה שמועיל לזה הוא סכנה לזה. ואם כן צריך ביאור מה שייך ענין כזה בהנמשל של הצרות רבות הבאות בזמן הסתרת פנים].
לכאורה דאָס משל מוז זיין פאַסיג [אל שפלות המצב, שהוא בבחינת חילופא סכנתא].

מ

הקדמה לשוב הקושיא בסוף פרשת וילך

מצד הטבע, הגלות והצרות צריך להיות רפואה המכניע את לב ומשעברו לאבינו שבשמים

נאָר לעולם איז דאָך דער כלל [שהצרות מעוררין לב האדם לשוב ולהתקרב לה', וכדכתיב] (ואתחנן ד, ל) **בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וְשָׁבָת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'.** די טבע איז, אַז צרות מיט גלות זענען **מְכַנֵּיעַ הַלֵּב**.
[וכן דרשו בפסוק] וּפְרָעָה הֶקְרִיב (בשלח יד, י), **שהקריב את ישראל לאביהם שבשמים** (שמות רבה כא, ה).

מא

וכמו שמפרש החתם סופר, רבזמן שאין צרות או צריך שהשק ותענית יגרמו את הכנעת הלב, אבל בזמן שיש צרות "לא שק ותענית גורמים" הכנעת הלב והתשובה, אלא "תשובה ומעשים טובים גורמים" את השק והתענית
אזוי ווי דער חתם סופר זאָגט^ט [לפרש הברייתא דהזקן שבהם אומר] לא שק ותענית גורמים, אלא מעשים טובים^מ. ס'איז פארהאן א תשובה^{מא} ...

^ט **בספר הזכרון** מכת"ק, ומשם נדפס גם **בדרשות חתם סופר** (דף דש: ל'ח' תמוז תקס"ט, ובתורת משה (בפרשתן), וד"ל: אמרו חכמי בסדר תעניות, הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין וכו', אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים וכו', צריך עיון אי נימא דשק ותענית אינם נחשבים לכולם, אם כן למה באו, והלא כל הגדולים תפסו בשק ותענית [נכמבואר בקרא כמה פעמים, כגון מלך יהודה, ואחאב מלך ישראל, ומרדכי הצדיק (תורת משה)]. ואי מועילים רק שאינם העיקר, אם כן לא הוה ליה למימר שאינם "גורמין", אלא אין השק והתענית "עיקר", אבל עכ"פ מידי 'גרמא' לא נפקו. גם יש לדקדק מאי טעמא אמר דברי "כבושים", שהוא לשון דבר שנכבש, ובכל דוכתי קורא ליה דברי "אגדה", שמושך לבו כאגדה ואינו כובש (כחגיגה יד. ויומא עו.), כי כובש הוא ההיפך ממושך כמעין כידוע, וצ"ע לכאורה.

ויש לומר, דהנה בנוהג שבעולם כשהשנים כתיקונן ואין שטן ופגע, ואיש תחת גפנו ותאנו, ואדם עורר לבו בזמן מן הזמנים להתבודד לעבודת ה', אז מקבל עליו להתענות יום אחד ולמעט מכבוד מלבושיו, כמו בראש השנה ויום הכיפורים [שמלובשין] במלבושי מתים, כדי להכנע לבבו המלא כל טוב, ועל ידי זה יכנע וישוב אל ה'. נמצא השק והתענית הם גורמים תשובה ומעשים טובים. אמנם בעת אשר צרה מוצאת רח"ל, ולב אנשים עליהם דוי בלאו הכי, אין צורך להלביש שק וקדרות כדי להכניע הלב, שהרי בלאו הכי נכנע ועומד הוא. וכמו שכתב מגן אברהם (תעב, ה) דמשום הכי האבל אינו לובש הקיטל, שכלאו הכי לבו נכנע. וכן אין צורך להכניע לבו בתעניות, כי גם מאכל כל אדם לא ערב לו. אלא תשובה ומעשים טובים ממילא אתו, ועי"ז שמפשפש במעשיו יגרום שיקבל עליו לעת כי ירויח ה' יתענה כך וכך תעניות על חטא פלוני, וישנה מלבושי הגאון והגאון שלו. נמצא בשעת הרוח אזי התענית והשק גורמין תשובה ומעשים טובים, ובעת צרה נהפוך הוא, כי תשובה ומעשים טובים גורמין תענית ושק.

וכן לענין הדורש דברי מוסר ברבים, כי בעת הרווחה צריך הוא להמתיק הדברים ולהסביר למשוך לבות השומעין, ומשום כן נקרא "אגדה" המושכים לבו של אדם המלאה לה שמחה וגיל, לעוררה לשוב אל ה'. אך בעת צר הלא לבותם מלאות עינים להם לראות נגעי עצמם, וצרתם נכבשת בתוך לבותם, ואינו צריך להמשיכם, רק לעוררם במעט דברים והם ישובו מאליהם, כי לכך באו.

ונבוא אל המכוון בעזה"י, דאמר ביום צרת גשמים או כל צרה שלא תבוא על הצבור, אז הזקן אינו צריך לומר לפניו דברים המושכים לבם כאגדה, אלא רק דברי "כבושים", ומה הוא אומר, אחינו לא התענית והשק גורמין היום לעשות מעשים טובים ותשובה, אלא נהפוך הוא שהתשובה ומעשים טובים הם יגרמו תענית ושק, שנקבל על עצמנו למעט מהנאתינו חלף עונותינו, ויהיה זה פדיון נפשינו.

^מ **במשנה** דתענית (טו.) **הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין**, אחינו, לא נאמר באנשי נינוה (יונה ג, י) וירא אלקים "את שקם ואת תעניתם", אלא וירא הַאֱלֹקִים "אֶת מַעֲשֵׂיהֶם" כי שָׁבוּ מִדֶּרֶךְ הָרָעָה, ובקבלה הוא אומר

[ותוכן דבריו כי בזמן שיש צרות אין צורך לתענית ושק כדי לגרום הכנעת הלב, אלא הלב ממילא נכנע, ובאים לידי תשובה ומעשים טובים. וזה גורם הפעולה של שק ותענית].

אַמאָל איז אזוי געווען, אז טאַקע נאָך די אַלע צרות איז "תשובה" געווען דער עיקר ..

מב

אמנם בעוה"ר רואין כי אדרבה הצרות מביאין לידי התרחקות יותר, והרבה יצאו מן הדת

[נאָר] בעוונותינו הרבים, נאָך די אַלע צרות וואָס מ'האַט מיטגעמאַכט, איז מען נאָך [מער] נתרחק געוואָרן פון תשובה, און אַסאַך זענען נאָכדעם אַראָפּ פונעם וועג. די נסיונות זענען 'נאָך גרעסער' געוואָרן, די נסיונות זענען 'נאָך גרעסער' געוואָרן ...

מזג

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמֵב"ם דְּכָבֵר נִיבֵא דִּנְיָאֵל כּוּ, שֶׁע"י עַל יְדֵי גֹדֵל הַצָּרוֹת וְכוּבֵד הַגְּלוֹת יִרְשִׁיעוּ רַבִּים

אַזוי ווי דער רמב"ם ברענגט עס נאָך אין אגרת תימן, [שכבר ניבא דניאל כן על אחרית הימים, א] אין יעדן עת צרה פאַלן אידן אַראָפּ פון די אמונה, און יעדעס מאָל וועט די אמונה ווערן שוואכער, רחמנא לישזבן.

אַזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם אין אגרת תימן^{מב}.

[און] אזוי ווי מ'זעט נעבעך [בחוש], בעוונותינו הרבים.

מד

ישוב הקושיא בסוף פרשת וילך

ובזה מוכן מה שאמרו בגמרא דהרעות רבות גם גם "צרות" זו לזו, וכגון "זיכורא ועקרבא". כי הצרות שהם הרפואה, זה מביא אדרבה הסכנה

איבערדעם איז דאָס רַעוּת רבוּת, און דאָס איז נאָך עקסטער, אַז ס'איז נאָך אויך רַעוּת נזו לזו, בבחינת זיכורא ועקרבא. דאָף 'הרפואה' שהיה צריך להועיל להם להביאם לידי תשובה ומשעבוד הלב, זהו גורם אדרבה 'סכנה', שע"ז זה יצאו רבים בעוה"ר מן הדת], אַז ס'ברענגט גאָר אַז מ'ווערט נתרחק פון תשובה.

ישראל ב, יג) וְקָרְעוּ לְבָבָם וְאֵל בְּגָדֵיהֶם. [ופירשׁ: כבושין. לשון עצירה, כמו מכבש, בלעז פרישׁא (=פרעסס), שכוּבשין ואת הלבבות להחזירם למוטב, ואלו הן דברי כבושין, אחינו כר'. ובקבלה. שהנביא מצוה לישראל עמדו בתפלה].

ובגמרא (טז) מבאי ברייתא: תנו רבנן, אם יש זקן, אומר זקן, ואם לאו אומר חכם, ואם לאו אומר אדם של
צורה, אחינו, לא שק ותענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים, שכן מצינו באנשי ניונה שלא נאמר
בהם וירא האלקים "את שקם ואת תעניתם", אלא וירא האלקים "את מעשיהם" כי שבו מדרכם הרעה.

^{מא} כפי הנראה נחסר כאן קצת מן הריקארדינג.

^{כב} **בַּאֲרַת תִּימָן** לַהֲמִיבִים: אֲבָל מֶה שֶׁאֲמַרְתָּ שְׂדֵעַת קֶצֶת בְּנֵי עֲמֹנָה נִתְחַלְּבָהּ, וְנֹעַה לִבְכָּם, וְהִתְחַדַּשׁ לָהֶם סִסְפָּק וְנִתְעַלְפָה סִבְרָתָם, וְקֶצֶת לֹא סָרוּ מֵאֲמוּנָתָם, וְלֹא נִתְעַלְפוּ וְלֹא חָרְדוּ זֶה לִזְהוּ. דְּבַר זֶה כָּבֹד קָדָם עַל יְדֵי דִנְיָאֵל כִּי בַּהֲאֲרִיךְ לָנוּ הַיָּמִים בְּגִלּוֹתָנוּ, וּבְכָא הַצְרוֹת עֲלֵינוּ, יֵצְאוּ רִבִּים מִן הָרֵת וַיִּתְחַדַּשׁ לָהֶם סִפְקָא וִישְׁטֵרוּ, וְסִבָּה זֹאת הִיא בְּרָאוֹתָם לְדִלּוֹנָהּ וְתוֹקֶף יָד מְוִינָהּ וְהִתְגַּבְּרוֹתָם עֲלֵינוּ, וְקֶצֶתָם לֹא יִתְחַדַּשׁ לָהֶם סִסְפָּק וְלֹא תִתְחַלְּבַל סִבְרָתָם, שְׂאֲמַר (וַיִּנְיָאֵל י. כ.) וַיִּתְקַבְּרוּ וַיִּתְּלִבּוּ וַיִּצְרְפוּ רִבִּים, וַהֲרִישְׁעוּ רָשָׁעִים וְלֹא יָכִינוּ כָּל רָשָׁעִים, וְהַמְשְׁכִּילִים יָכִינוּ. וְהוֹסִיף לֵבָאֵר לָנוּ, שֶׁאֵפִילוּ הַמְשְׁכִּילִים הַהֵם וְהַמְבִּינִים שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם צָרוֹת וְעֲמֻדוֹת כְּנֻגָּדָם, וְשֶׁאֵינָם בְּאֲמוּנָתָם כֹּף וְעֵדוּ, עֲדִינָן יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם צָרוֹת וְרִעוּת יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעֲמָדוּ בְּנֻגָּדָם, עַד שֶׁיִּתְחַדַּשׁ לָהֶם סִפְקָא וִישְׁטֵרוּ וַיִּחַדּוּ. עַד שֶׁלֹּא יִתְבַּאֵר לָהֶם [נִינְאִ: שְׁלֵא יִתְבַּאֵר מִדּוּם] כִּי אִם מֵעַט מִזְעֵר, כִּכְמוֹ שֶׁאֲמַר (שם יא. לה) וּמִן הַמְשְׁכִּילִים יִפְשְׁלוּ לְצָרוֹף בָּהֶם וְלִבְרוּ וְלָלֶבֶן עַד עַתָּה, כִּי בָּרָא לְמוֹעֵד.

מה

ביאור המשך הפסוקים בסוף פרשת וילך

והעצה בומן כזאת הוא להתרכז בדרך התורה הקדושה, וכמו שסיים הפסוק וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת וגו', דהיינו התורה הקדושה

ממילא וועט מוזן זיין [מה שמסיים אח"כ הכתוב] וְעָנְתָה "הַשִּׁירָה הַזֹּאת" [לפניו לעד, כי לא תִשְׁכַּח מִפִּי זָרָעוֹ, דהשירה הזאת קאי על כל התורה^{מב}], אַז טאַקע נאָר מיט די "תורה הקדושה" קאָן מען זיך מתקרב זיין ..

מו

סיום ביאור המשך הפסוקים בפרשת כי תמצוה הזאת

ולזה אמר הכתוב "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ" לעשותו, ריש לקיים המצות ע"י התקשרות בפה ולב לדרכי אבותינו וורבותינו הצדיקים, ועו"ז יגן זכותם להנצל מכל הגזירות קשות

איבערדעם איז לא נפלאות היא, [דורכדעם וואָס] בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ זאָל מען זיך מַדְבֵּק זיין אין דְּרָכֵי אֲבוֹתֵינוּ, און ממשיך זיין זייער כח, פון די פריערדיגע קדושים אָשֵׁר בְּאֶרֶץ הַמָּהָ^{מד}, אַז ס'זאָל מגין זיין אויפן כלל ישראל, און מבטל זיין גזירות קשות.

מז

ישוב הקושיות בפרשת אֵתָם נִצָּבִים הַיּוֹם

ישוב קושיא א-ב

אֵתָם נִצָּבִים "הַיּוֹם" דא ראש השנה, דוהו הכח והזכות בראש השנה, להתייצב "בְּלִבָּם" לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, שיתקשרו הדור הזה בידו עם הצדיקים שבכל הדורות, ובזכותם נזכה במשפט למעלה

איבערדעם איז אֵתָם נִצָּבִים "הַיּוֹם", אַזוי זאָגט דער זוהר הקדוש (ח"ב לב: ח"ג רלא). "הַיּוֹם" דא ראש השנה, דעמאָלטס האָט מען אַ כח, ווען ס'איז בְּלִבָּם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, ראש השנה זאָל מען צוזאַמנעמען דעם גאַנצן כלל ישראל, פון אַלע דורות, אַת אָשֵׁר יִשְׁנוּ פֹּה וְאַת אָשֵׁר "אֵינָנוּ פֹּה" עָמְנוּ עִמָּד הַיּוֹם, [והכוונה אויף] די אַלע פריערדיגע צדיקים [אשר אינם בזה העולם].

און דער זכות פון די פריערדיגע צדיקים, עובדי ה' באמת, יגן עלינו אַז מ'זאָל קענען זיך שטעלן ראש השנה [נצבים "הַיּוֹם" בְּלִבָּם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, ובזכותם נזכה במשפט].

מח

סיום התורה

עם דברי התעוררות לקראת ראש השנה

ס'קומט היצט די הייליגע טעג. מ'זעמיר שוין, כבר הגיעו הימים, ס'איז געבליבן שוין בלויז געציילטע טעג, די ד' יְמֵי בִיקוּר ווי ס'שטייט פון די קדמונים^{מה}.

^{מב} כמבואר בגמרא סנהדרין (לח.) לענין הפסוק דסמוך ליה, וְעָנְתָה כְּתָבוּ לָכֵם אֶת "הַשִּׁירָה" הַזֹּאת, דקאי על כל התורה דמצוה לכל אחד לכותבה לעצמו. ולפי זה כתב המהרש"א בשבת (קלח: ד"ה כי לא תשכח), דכמו כן הפסוק וְעָנְתָה "הַשִּׁירָה" הַזֹּאת לְפָנֵינוּ לעד, קאי על כל התורה. וע"ע בגמרא נדרים (לח.) ובמהרש"א שם. ועיי' ביואל משה (א, קסד-קסה) שמבאר רבינו כל זאת באורך.

^{מד} מלשון הפסוק בתהלים (טו, ב): לְקְדוּשִׁים אָשֵׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָל חִפְצֵי כֶּם. ופירש"י: לְקְדוּשִׁים אָשֵׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה, בשביל הקדושים אשר המה קבורים בארץ, אשר התהלכו לפניך באמת. וְאֲדִירֵי כָל חִפְצֵי כֶּם, הם האדירים אשר כל חפצי כם, וכל צרכי נעשים בשבילם.

מ'האָב מיר די געציילטע טעג, מ'קומט אַריין שוין [לימי הסליחות], ס'קומט שוין די ד' ימי ביקור^מ וואָס מ'דאַרף זיך מתקן זיין. יעדער ווייסט דאָך [בעצמו] אויף וואָס.

מט

עקסטערדעם [מה שדינן כל אחד "בפרטיות", וואָס] מי לא נפקד כהיום הזה (ברכת זכרונות לראש השנה), 'יעדער' לויט זיינע מעשים, מ'ווייסט דאָך וואו מ'האַלט, ראש השנה איז דאָך א יום הדין. עקסטערדעם איז נידון אויך דאָס "פּלִלִיּוֹת". ס'איז אַזעלכע ערנסטע צייטן.

נ

אייביג ראש השנה איז דאָך זייער אַ ערנסטער זמן, [ובפרט בדור האחרון] ווי ווייניג דער כח איז, בעונונו הרבים ווען דער קטרוג איז אַזוי גרויס אויפן כלל ישראל, ווי גרויס און שווער [איז אַז] מ'זאָל עס 'דורכשטיפן'. ווען לילא זאת, [פון] די שְׁבוּעָה וואָס הקדוש ברוך הוא האָט געשוואוירן (בחקותי כו, מד) [וואָר גס זאת בהיותם בארץ אֲיִכִּיהֶם] לא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גַעְלָתִים לְכַלָּתָם לְהַפֵּר בְּרִיתִי [אַתֶּם], ווער ווייסט דען וויאָזוי מ'העט גיווען געהאַלטן, לויט ווי ס'איז גרויס, לויט ווי די סטרא אחרא איז אַזוי גרויס, מיט די גרויסע נסיונות, און אַזעלכע גרויסע שוועריגקייטן.

נא

און ווען מ'האַלט 'שוין' ביי די הייליגע טעג, און .. מ'האָט גאַרנישט מַכִּין געווען, מ'זאָל זיין אָנגעגרייט. מ'איז אין גרויסן שפלות אין דעם אַליין אויכעט. ווי שווער ס'איז ציצוקומען צו אַ תְּנוּעָה קְלָה פון אידישקייט, און מ'זעה מיר זיך ווי אַזוי מ'האַלט. בעונונו הרבים דער שְׁכָחַת הַתּוֹרָה. [כי נשארנו] בְּמִתִּי מַעַט, ס'איז דאָ דעם ביסל אידן וואָס זיי געדענקן נאָך אַז ס'איז דאָ אַ תּוֹרָה הקדושה אויף דער וועלט. ווי גרויס דער שפלות און ווי גרויס די סכנה איז, בארבע פינות העולם. די גרויסע און אַזעלכע שווערע נסיונות.

^מ בעטרת זקנים (על השו"ע, או"ח סימן תקפא): והטעם שעומדים [לסליחות] על כל פנים בכל פעם ארבעה ימים לפני ראש השנה, משום דאיתא במדרש, בכל הקרבנות [מוספין שבפרשת פנחס] נאמר וְהִקְרַבְתָּם, ובראש השנה נאמר וַעֲשִׂיתָם, שיעשה אדם עצמו קרבן בראש השנה, ולהכי צריך ארבעה ימים לביקור מפני המומין, ועל ידי התענית יפשפש ויבקר, דומיא דקרבן [שהיה צריך ביקור ממום ד' ימים]: וכן הוא באלהו רבה (שם, ח), ושאר אחרונים.

^מ ימי הסליחות דסוף שנת תשי"ג היו במכוון ארבעה ימים (וראש השנה תשי"ד חל ביום ה' ו').

נב

ס'איז נישט געבליבן מיט וואָס זיך מַנַחֵם צו זיין, נאָר צו דערציילן פון משה רבינו, וויאָזוי אונז שטיי מיר פאַרן בורא כל עולמים.

משה רבינו האָט געזאָגט [אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם] כֻּלְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, און ער רעכנט אויס אַתְּ אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹּה, און ממילא בהכרח זעמיר דאָך אונז אויך דאָרט געשטאַנען, לְעִבְרָךְ בְּבֵרִית ה' אֱלֹהֶיךָ.

קומט דאָך אויס, האָט טאַקע משה רבינו דעמאָלטס באותו זמן פון 'אונז' אויך געטראַכט, ווען די אלע דורות זענען געווען דאָרטן ביי דעם כריתת ברית.

נג

דורך דעם, דער אַתֶּם נִצְבִּים "הַיּוֹם", דאָס איז דער כח, טאַקע אין ראש השנה אַלֵּיין איז דאָך אויך נאָר דאָס דער כח [מה שמתקשרים כל הדורות עם הצדיקים הקודמים אשר איננו פֹּה, כי בכח את אשר ישנו פֹּה בלבד אין בנו כח וזכות לעמוד. וכמו שאומרים בראש השנה¹² אִם לֹא לְמַעַנְנוּ יַעֲשֶׂה וְגו'] אֵין לְבַקֵּר וְלִמְצָא מַעַשׂ. מיט מעשים טובים [של הדור הזה עצמן] ווייסט מען דאָך נישט זיכער מיט וואָס מ'קומט.

נד

מיט וואָס האָט מען זיך מַחֲזִיק צו זיין, נאָר אַז מ'זאָל בעטן רחמים ותחנונים, אַז מ'זאָל די זכיה האָבן - ס'קומען נאָך די פאַר געציילטע טעג - מ'זאָל קענען זאָגן דיבורים פאַרן בורא כל עולמים.

דאָס אַלֵּיין [דאָרף מען בעטן, אַז] מ'זאָל זיך קענען מַחֲזִיק זיין, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ, [להתקשר] אין דרכי הצדיקים.

מ'זאָל זיך מקשר זיין, מ'זאָל זיך מקשר זיין אין עובדי ה' באמת. ס'זאָל זיין זכותם יגן עלינו, אַז מ'זאָל זיך קאָנען מתקרב זיין צום בורא כל עולמים.

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זוכן דעם דרך האמת, און מ'זאָל חלילה נישט נדחה ווערן, מ'זאָל נישט זיין חלילה אינגאַנצן .. [בכלל] פון די נְדָחִים.

דער בורא כל עולמים וועט העלפן, ס'איז דעך 'דאָך' שוין קרובָה יְשׁוּעָתִי לְבוֹא (ישעי' נב, א), ס'איז שוין לאַנג די צייט.

נה

ברכת הקודש

מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל נאָך דערלעבן און זען די ישועה שלימה. אַז דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

במהרה זאָל מען געהאָלפן ווערן דאָס כלליות און דאָס פרטיות, ברוחניות און בגשמיות.

¹² בפיט לחזרת הש"ץ דמוסף ביום א'.

מ'זאל מיר זוכה זיין - טאָקע אין 'דער וואָך' - צו דער גרויסער ישועה, בִּהְתַּחַדְשׁוֹת הַשָּׁנָה.

א זמן וואָס מ'איז דין דער בורא כל עולמים, אויף הַתְּגָלוֹת כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, און אויפן כלל ישראל, און אויף אַלע געשעענישן פון בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, אויפן פרטיות און אויפן כלליות.

אַז דער בורא כל עולמים זאל העלפן, אין זכות פון די אַלע פריערדיגע צדיקים, [וואָס] זיי האָבן דאָך געהאַפט אויפן התרוממות פונעם כלל ישראל, זאל מען שוין זוכה זיין לשנת גאולה וישועה.

מ'זאל מיר זוכה זיין אַז מ'זאל שוין געהאַלפן ווערן אין 'דעם' יאָר, מיט אַ ישועה שלימה.

ס'זאל שוין זיין וְתִחְזֶינָה עֵינֵינוּ, מ'זאל די זכיה האָבן צו 'זען' בִּישׁוּעָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - (קול גענועים והשתוקקות) - און הַתְּרוֹמָמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, און הַתְּגָלוֹת כְּבוֹד שְׁמֵי עֲלֵינוּ, מיט נַחַת און מיט שְׂמִיחָה, בְּקִדּוּשָׁה וּבִטְהָרָה, במהרה בימינו אמן.

